

*Гачак-Величко Л. А.,
викладач кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ
Національної академії сухопутних військ імені Петра Сагайдачного*

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Анотація. Наукова стаття присвячена специфіці адміністративних правопорушень і відповідальності неповнолітніх. Автор зауважив, що натеper у соціальному розвитку в Україні існує проблема незначних девіантних форм поведінки, які часто проявляються як адміністративні правопорушення. Вони негативно впливають на зусилля України щодо побудови верховенства права, що є лише показовою метою, передбаченою ст. 1 Конституції України.

У статті розглянуто найпоширеніші види адміністративних правопорушень серед неповнолітніх, проаналізовано роль виховних заходів щодо неповнолітніх – вони переслідують моральні й виховні цілі. Корекція та виправлення неповнолітніх правопорушників у деяких випадках можливе без застосування заходів адміністративної відповідальності.

Нині проблема збільшення злочинності серед молоді надто актуальна. Запобігання правопорушень серед неповнолітніх є насамперед педагогічною проблемою, оскільки пов'язане з вирішенням певного кола навчальних завдань. Тому в такому випадку особливе місце повинна займати рання профілактика, яку потрібно починати з дитячого садка й початкової коли, коли в основі характеру – ставлення до оточення та поведінка в повсякденному житті.

Виникнення особливостей у системі заходів щодо боротьби з правопорушеннями неповнолітніх також пов'язане зі специфічним правовим і фактичним статусом неповнолітніх як вікової групи, яка найсильніше зазнає впливу негативних соціальних факторів, конкретних детермінантів злочинності й особистих особливостей молодих правопорушників. У статті ми зможемо побачити, як профілактика злочину планується та здійснюється на різних рівнях і напрямках стосовно різних контингентів неповнолітніх і молоді й характеризується значним набором загальноосвітніх, профілактичних і спеціальних покарань. Цілеспрямовано вони повинні запобігати й припиняти незаконну діяльність, а також запобігати можливості її повторення.

Така діяльність здійснюється стосовно основних напрямів виховання неповнолітніх спеціальними засобами, відповідними органам влади, що беруть участь у цій діяльності. Йдеться про цілеспрямовану роботу щодо усунення прогалин у сфері сімейного, шкільного й професійного виховання неповнолітніх, організації їх дозвілля, а також підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, які борються зі злочинністю.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, неповнолітні, адміністративна відповідальність, заходи виховного характеру, перевиховання порушників.

Постановка проблеми. Особливе місце серед адміністративних правопорушень займають правопорушення, вчинені дітьми. Своєчасна реакція на правопорушення неповнолітніх сприятиме належному розвитку демократичної України. Проблема статті полягає в тому, що включення неповнолітніх до

внутрішньої адміністративної відповідальності визначає такі конкретні аспекти:

– по-перше, національне законодавство відповідає вимогам міжнародних стандартів, захищає права дітей і створює відповідну систему захисту неповнолітніх;

– по-друге, застосовувати ефективні запобіжні заходи для впливу на неповнолітніх та їх батьків (опікунів, піклувальників), щоб уникнути повторення адміністративних порушень.

Стаття має на меті продемонструвати найпоширеніші порушення в адміністративному законодавстві неповнолітніх і висунути пропозиції щодо вдосконалення адміністративних обов'язків дітей на основі аналізу чинного законодавства України.

Аналіз останніх досліджень. Проблему адміністративної відповідальності неповнолітніх досліджували вчені: К.С. Вельський, О.Л. Чернецький, Т.М. Іванова, А.В. Братусь, Л.Л. Савранчук, А.Т. Комзюк, В.О. Шамрай, Р.А. Каложний, В.Б. Авер'янов, Л.В. Коваль, В.Ф. Опришко, М.М. Тищенко, В.В. Зуй, А.О. Гусак, Е.В. Киян, Ю.І. Ковальчук, Н.М. Крестовський, Н.В. Лесько, М.В. Немитіна й інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адміністративні правопорушення – одні з найпоширеніших протиправних дій. Недосконала система профілактики є однією з головних причин збільшення кількості злочинів в Україні. За плечима неповнолітніх (з 16 до 18 років) тягнеться особлива адміністративна відповідальність. За ст. 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) особи, котрим на момент вчинення злочину виповнилося шістнадцять років, тягнуть за собою адміністративну відповідальність [1]. Справи про такі правопорушення можуть розглядати комітети у справах неповнолітніх і виконавчі комітети місцевого самоврядування.

Спектр справ про адміністративні правопорушення, якими розглядаються комітети, можна розділити на певні групи:

1) справи про суспільно небезпечні дії, вчинені особами, які не досягли 16-річного віку;

2) злочини, вчинені особами у віці від 16 до 18 років (крім випадків злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського);

3) вчинення незначних крадіжок державного або громадського майна, дрібне хуліганство, порушення правил дорожнього руху, правил придбання, зберігання та використання вогнепальної зброї та боєприпасів.

Окрему групу становлять випадки інших антигромадських вчинків неповнолітніх, які не вважаються адміністративними правопорушеннями, але вказують на деякі відхилення від нормального розвитку підлітка, такі як неадекватна поведінка в школі, на вулиці, в інших громадських місцях, часто на кор-

доні хуліганства, жебрацтво, знуцання з боку однолітків, жорстоке поводження з вчителями й однокласниками, втеча з дому.

До них належать аморальні дії – ранні статеві відносини, азартні ігри, – що вказує на ставлення та звички, які в врешті-решт можуть призвести до злочину. Комітети також розглядають матеріали щодо неповнолітніх, які уникають навчання або роботи. Вони дізнаються про причини такої поведінки, працевлаштовують неповнолітніх або скеровують їх на навчання.

Як показує практика, суди часто розглядають справи про дрібні крадіжки державного або громадського майна: дії, що виражаються в розбитті вікон в автомобілях чи приміщеннях, пошкодженні таксофонів, сидінь у поїздах тощо, дрібне хуліганство й дрібні спекуляції, вживання алкоголю в громадських місцях або поява в них нетверезого, азартні ігри (рулетка, карти).

Щодо певної теми, вчені й законодавці визначають конкретний підхід до застосування превентивних заходів. Не завжди враховується недостатній життєвий досвід, відсутність стійкої психіки, легкість впливу інших людей, усвідомлення завданої шкоди. Одночасно зростає рівень злочинності неповнолітніх. Потрібно знайти нові й ефективніші способи боротьби з таким негативним явищем [2].

З Кодексу України про адміністративні правопорушення нам відомо, що до осіб від 16 до 18 років, які здійснили злочин, застосовуються певні заходи впливу, наприклад, такі:

- їм надано обов'язок публічно або іншою формою попросити вибачення в постраждалого;
- попередження;
- догана або суворогана;
- передача неповнолітнього під нагляд батькам або опікунам, чи під нагляд вихователям чи педагогам, або іншому трудовому колективу за їхньою згодою, а також будь-яким іншим громадянам за їх проханням [1, ст. 24-1].

Діти, яким немає 18 років, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах, що внесені до випадків КУпАП, а саме за вчинення таких видів адміністративних правопорушень:

- нелегальне виготовлення, купівля, збереження, передача з рук до рук, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети їх продажу в невеликій кількості (ст. 44);
- дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати (ст. 51);
- керування транспортним засобом особою, яка не має відповідних документів на право керування таким транспортним засобом або не пред'явила їх для перевірки (ст. 126);
- недотримання правил дорожнього руху (далі – ПДР) пішоходами, велосипедистами й особами, які керують гужовим транспортом, і погоничами тварин (ст. 127);
- керування транспортними або судними засобами особами, які перебувають під ефектом алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, можливо, під впливом лікарських препаратів, які гальмують швидкість їхньої реакції на дорозі й знижують увагу (ч. ч. 1, 2, 3 ст. 130);
- пошкодження доріг, вулиць, дорожніх споруд, залізничних переїздів і техніки контролю дорожнього руху й невжиття необхідних заходів для їх усунення (ст. 139);
- дрібне хуліганство (ст. 173);
- використання вогнепальної зброї, холодної металевої або пневматичної зброї, пускових установок з гумовими або

подібними металевими снарядами для не смертельних операцій у населених пунктах і місцях, не відведених для цього або з порушенням встановлених процедур (ст. 174) та інше [1, ст. 13].

Кодекс про адміністративні правопорушення також містить певні правила застосування адміністративної відповідальності до неповнолітніх. Наприклад, обов'язок відшкодувати шкоду покладається на особу, яка досягла 16-річного віку й має незалежний дохід, якщо сума збитку не перевищує одного неоподаткованого мінімуму доходу [1, ч. 2 ст. 40]. Також термін громадських робіт для неповнолітніх обчислюється по дві години на день [3, ч. 2 ст. 321-2].

Тому Кодекс про адміністративні правопорушення викликає лише вищезазначені особливості застосування адміністративної відповідальності до осіб у віці від 16 до 18 років. На мій розсуд, більше уваги слід приділяти злочинам, вчиненим неповнолітнім, оскільки їм відведено колосальну роль серед інших незаконних дій.

Заходи, що застосовуються державою, як показує практика, не дають бажаних результатів [4, с. 14]. Така ситуація зумовлена тим, що правовий статус неповнолітньої особи як суб'єкта адміністративних відносин мало досліджений і фрагментований. Особливий статус цього конкретного суб'єкта визначається тим, що неповнолітні, «з одного боку, повинні знати й розуміти, що, як і всі громадяни, вони зобов'язані дотримуватися закону, оскільки в разі його порушення вони будуть нести відповідальність згідно із законодавством; з іншого боку, застосування адміністративного впливу на неповнолітніх повинно базуватися на суворому дотриманні процесуальних норм, гуманному ставленні до їх духовного стану, забезпеченні їх права на захист, надійній оцінці злочину й неминучому застосуванні відповідних адміністративних примусових заходів» [5, с. 2].

Тому, на мою думку, під час розв'язання проблеми способів запобігання злочинності неповнолітніх і визначення ефективних заходів впливу на вчення правопорушень пропонується спочатку виділити в Кодексі про адміністративні правопорушення окремий розділ «Про адміністративну відповідальність неповнолітніх», щоб чітко визначити, які конкретні типи заходів впливу будуть застосовуватися; по-друге, слід звернути увагу на вік, з якого настане адміністративна відповідальність (на мій погляд, вікові межі слід знизити); по-третє, слід визначити необхідність розвитку ювенальної юстиції в Україні.

Як зазначають Т.М. Іванова й А.В. Братусь, вікові особливості суттєво впливають на мотивацію неповнолітніх. Такими особливостями є:

- недостатній життєвий досвід;
- тенденція до наслідування;
- вплив навколишнього середовища, особливо дорослих;
- готовність проявити себе самостійно й спробувати звільнитися від контролю та піклування батьків і вихователів;
- специфічне тлумачення таких понять, як мужність, чесність;
- неправильне оцінювання конкретних умов життя;
- нерозвиненість, іноді повністю позбавлена критичного ставлення до власної поведінки й поведінки інших [6, с. 163].

Л.Л. Савранчук стверджує, що заходи адміністративного впливу на неповнолітніх – це вид заходів адміністративної відповідальності держави за протиправну поведінку особи, який має виховний характер, призначений для обмеження її особистих благ. Ознаками таких заходів є:

- застосовуються відповідно до законодавства;
- є заходом зв'язків із громадськістю у сфері державного управління;

- застосовується органами адміністративної юрисдикції лише в разі порушення вимог адміністративного законодавства (лише для неповнолітніх у віці від 16 до 18 років);

- спричиняють несприятливі правові наслідки для винного, які полягають у засудження поведінки й обмеженні його особистих благ [7, с. 247].

Виховні заходи щодо неповнолітніх слідкують за моральними й виховними цілями. Перевиховання та виправлення неповнолітніх правопорушників у деяких випадках можливе без адміністративних заходів. Розглядаючи питання про заходи щодо адміністративної відповідальності неповнолітніх, слід підкреслити, що в разі вчинення адміністративного правопорушення неповнолітнім воно повинно враховувати характер злочину. Через широке розповсюдження адміністративних правопорушень, вчинених неповнолітнім, часто доводиться, що необхідно посилити адміністративну відповідальність неповнолітніх, щоб утриматися від вчинення правопорушень, пов'язаних із ризиком більшої відповідальності.

На мою думку, такий підхід є дещо неправильним і невинуватим. Як уже зазначалося, дуже різняться мотиви вчинення злочину неповнолітніх і дорослих людей.

Здебільшого справжніми причинами адміністративних правопорушень осіб у віці від 16 до 18 років є конкретні тлумачення таких термінів, як мужність, чесність і дружба, неправильна оцінка конкретних життєвих ситуацій, несформоване «Я» особи тощо. Треба пам'ятати, що неповнолітній – абсолютно незріла, не сформована людина, але водночас здатна змінити свій світогляд швидше, ніж дорослий. У такому відношенні це можна виправити, застосовуючи, наприклад, заходи впливу чи передбачені законом види адміністративної відповідальності, але лише тією мірою, в якій вони необхідні й сприяють виправленню неповнолітнього, оскільки занадто суворе покарання може призвести не до зміни поведінки винної людини, а також і до зміцнення її антигромадського настрою.

Це дає підстави звернути увагу на такий інститут, як система ювенальної юстиції. Зарубіжний досвід показує, що створення спеціальної системи правосуддя щодо неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом, є ефективним інструментом боротьби з правопорушенням неповнолітніх. У статті ювенальна юстиція розглядається в контексті адміністративного права, тобто злочинів щодо неповнолітніх.

Що ж таке інститут ювенальної юстиції? В юридичних науках не існує єдиного визначення поняття «ювенальна юстиція». Погоджуючись із М.В. Немітіною, ювенальну юстицію слід розглядати в таких аспектах: по-перше, як систему основних галузей державного механізму, органів місцевого самоврядування, які займаються проблемами сім'ї та молоді; по-друге, як частину судової системи, як можливість створювати спеціальні судові органи у справах сім'ї та неповнолітніх, вдосконалювати процесуальні форми під час розгляду судом цих категорій справ [8, с. 191].

Адміністративна відповідальність неповнолітніх у порівнянні з іншими суб'єктами, які вчинили адміністративні правопорушення, має як матеріальні, так і процесуальні особливості, насамперед через вік особи. Особливості, встановлені законом, дозволяють правоохоронним органам гнучкіше реагувати на

факти неприйнятної поведінки неповнолітніх, беручи до уваги їх вік та обставини правопорушення.

Ураховуючи вищевикладене, з метою вдосконалення правового регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх можу запропонувати:

- 1) надати законодавче визначення адміністративної відповідальності;

- 2) сформулювати визначення заходів, що впливають на неповнолітніх за адміністративних правопорушень;

- 3) визначити мету впливу на заходи проти неповнолітніх у Законі про адміністративні правопорушення;

- 4) розширити перелік адміністративних правопорушень, що не застосовуються проти особи, наприклад, відповідно до ст. ст. 1853, 1857, 1858, враховуючи соціальні відносини, на які поширюється захист цих і деяких інших статей Кодексу про адміністративні правопорушення.

Висновки. Отже, притягнення до відповідальності неповнолітніх має низку особливостей, які насамперед визначаються їх віком, несформованою психікою, особистістю та, звісно, видом певного адміністративного правопорушення. Суть таких особливостей пов'язана передусім з існуванням заходів впливу, які можуть застосуватися до неповнолітніх під час вчинення ними адміністративних правопорушень. Єдиним виключенням із цього правила є правопорушення, вчинене особою від 16 до 18 років, передбачене ст. 185 КУпАП. Менша відповідальність неповнолітніх за вчинення адміністративного правопорушення є логічно виправданою та необхідною в порівнянні із загальними суб'єктами, тому через мету такої відповідальності я не вважаю за необхідне її посилювати.

Насамперед пропоную написати в Кодексі про адміністративні правопорушення неповнолітніх окремих розділ, який відбивав би особливості притягнення неповнолітніх до відповідальності, перелік злочинів, після вчинення яких у санкціях визначено застосування конкретних заходів впливу, не лише правових заходів, а й психологічних, педагогічних, медичних.

Також доцільно скоригувати вік, з якого може настати адміністративна відповідальність, а саме із 14 років. Зміна вікової межі, з якої може виникнути адміністративна відповідальність, сприятиме більш ранньому перевихованню неповнолітнього й дасть змогу посилити його усвідомленість, обізнаність і відповідальність.

На останок підтримую зміну системи ювенальної юстиції в Україні шляхом оптимізації національної моделі.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1–212²⁴) : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1984. № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
2. Киян Е.В. Адміністративна відповідальність неповнолітніх. URL: http://www.rusnauka.com/41_PWSN_2014/Pravo/2_184301.doc.htm.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213–330) : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1984. № 51. Ст. 1122. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>.
4. Лесько Н.В. Правова природа адміністративної відповідальності неповнолітніх. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2014. № 801. С. 14–18.
5. Ковальчук Ю.І. Неповнолітній як суб'єкт адміністративної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; НАН

України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2007. 20 с.

6. Іванова Т.М., Братусь А.В. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. 2015. № 2. С. 162–166.
7. Савранчук Л.Л. Відповідальність неповнолітніх за адміністративним законодавством: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 245–248.
8. Немыгіна М.В. Ювенальная юстиция в России : становление. *Защита прав и интересов семьи и несовершеннолетних* / под ред. М.В. Немыгиной. Самара : Изд-во Самарск. ун.-та, 2000. С. 189–198.

Hachak-Velichko L. Administrative offenses among minors

Summary. The scientific article is devoted to the specifics of administrative offenses and liability of minors. The author noted that at the present stage of social development in Ukraine there is a problem of minor deviant forms of behavior, which often manifest themselves as administrative offenses. This negatively affects Ukraine's efforts to build the rule of law, which is only a declarative goal under Art. 1 of the Constitution of Ukraine.

The article considers the most common types of administrative offenses among minors, analyzes the role of educational measures for minors – they pursue moral and educational goals. Re-education and correction of juvenile offenders is in some cases possible without the application of administrative liability measures.

Today, the problem of increasing crime among young people is too relevant.

Prevention of juvenile delinquency is primarily a pedagogical problem, as it is associated with the solution of a certain range of educational tasks. Therefore, in this case, a special place should be occupied by early prevention, which should begin with kindergarten and primary school, when the basis of the character, attitude to others and behavior in everyday life.

The emergence of peculiarities in the system of measures to combat juvenile delinquency is also associated with the specific legal and factual status of juveniles as the age group most affected by negative social factors, specific determinants of crime and personal characteristics of young offenders. In this article we will be able to see how the prevention of this crime is planned and carried out at different levels and directions in relation to different contingents of minors and youth and is characterized by a significant set of general, preventive and special punishments. They must purposefully prevent and stop their illegal activities, as well as prevent the possibility of their recurrence.

This activity is carried out in relation to the main areas of education of minors by special means relevant to the authorities involved in this activity. It is a question of purposeful work on elimination of gaps in the field of family, school and professional education of minors, the organization of their leisure, and also increase of efficiency of activity of law enforcement agencies which fight crime.

Key words: administrative offense, juveniles, administrative liability, educational measures, re-education of offenders.